

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

ABDULLAH YALÇIN (No. 2) /TÜRKİYE

(Başvuru No. 34417/10)

KARAR

9. madde • Din veya inancı açığa vurma • Pozitif yükümlülükler • Yüksek güvenli bir ceza infaz kurumunda Müslüman bir mahkûma toplu cuma namazları için salon tahsis edilmesinin haksız bir şekilde reddedilmesi • Çatışan haklar ve menfaatler arasında adil dengenin kurulmaması • Bireyselleştirilmiş bir değerlendirmenin yapılmaması ve daha az kısıtlayıcı yöntemlerin araştırılmaması

STRAZBURG

14 Haziran 2022

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2022. Bu gayriresmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Abdullah Yalçın (No. 2)/Türkiye davasında,

Başkan,

Jon Fridrik Kjölbrot,

Hâkimler,

Carlo Ranzoni,

Egidijus Kūris,

Pauliine Koskelo,

Jovan Ilievski,

Saadet Yüksel,

Diana Sârcu,

ve Bölüm Yazı İşleri Müdürü Hasan Bakırcı'nın katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine bir Türk vatandaşı olan Abdullah Yalçın'ın ("başvuran") Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ("AİHM" veya "Mahkeme"), İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca, 24 Mayıs 2010 tarihinde yapmış olduğu başvuruyu (no. 34417/10),

Başvurunun Türk Hükümetine ("Hükümet") bildirilmesi kararını,

Tarafların beyanlarını göz önüne alarak,

24 Mayıs 2022 tarihinde yapılan kapalı müzakerelerin ardından,

Aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Başvuru, yerel makamların, Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu yerleşkesinde toplu cuma namazı için oda tahsis etmeyi reddetmelerinin, Sözleşme'nin 9. maddesinin ihlal edildiğini ortaya çıkarıp çıkarmadığı sorusuna ilişkindir.

OLAYLAR

2. Başvuran 1973 doğumlu olup; Diyarbakır'da ikamet etmektedir. Başvuran, Diyarbakır Barosuna kayıtlı Avukat M. Özbekli tarafından temsil edilmiştir.

3. Hükümet, kendi görevlisi olan Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanı Hacı Ali Açıkgül tarafından temsil edilmiştir.

4. Dava konusu olaylar, taraflar tarafından ileri sürüldüğü şekliyle, aşağıdaki gibi özetlenebilir.

5. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi, 19 Haziran 2000 tarihinde, başvuranın yasadışı Hizbullah örgütü üyesi olmak ve bu örgüt adına eylemlere katılmak suçlarından tutuklanmasına karar vermiştir.

6. Yargıtay, 7 Şubat 2011 tarihinde, başvuranın tahliyesine karar vermiştir.

7. Bu başvurunun yapıldığı tarihte, başvuran, 11 yılı aşkın bir süredir tutuklu bulunan ve Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda hapis cezası infaz edilmekte olan bir hükümlüydü. Aynı başvuran tarafından daha önce yapılan bir başvuruda, Mahkeme, başvuranın tutukluluk süresinin aşırı olduğuna hükmederek Sözleşme'nin 5 § 3 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (bk., *Abdullah Yalçın/Türkiye*, no. 2723/07, § 7, 21 Nisan 2009).

8. Başvuran, 23 Mart 2010 tarihinde, Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu idaresine dilekçe vermiş ve ceza infaz kurumu yerleşkesinde bulunan bir odada toplu cuma namazı kılmak için izin talep etmiştir. Başvuran, Müslüman bir erkek olarak, İslam dininin gereklerinden birini yerine getirmek için toplu cuma namazı kılmak zorunda olduğunu ifade etmiştir.

9. Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu Müdürü, 7 Nisan 2010 tarihli bir mektupta, başvuranı, ceza infaz kurumunun yüksek

güvenlikli bir kurum olduğu, toplu olarak bir araya gelmenin riskleri olduğu, bu tür bir dinsel toplanmanın güvenlik açısından risk teşkil edeceği ve böyle bir toplanma için uygun bir odanın bulunmadığı gerekçeleriyle talebinin reddedildiği konusunda bilgilendirmiştir. Başvuran itirazda bulunmuştur.

10. Diyarbakır İnfaz Hâkimi, 30 Nisan 2010 tarihli bir kararda, Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu Müdürü tarafından belirtilen gerekçelere dayanarak başvuranın itirazını reddetmiştir. Başvuran, söz konusu karara itiraz etmiştir.

11. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 13 Mayıs 2010 tarihinde, kararın yasaya uygun olduğuna hükmederek başvuranın yaptığı itirazı reddetmiştir.

12. Hükümet tarafından sağlanan bilgilere göre, başvuran, 1 Ocak ile 31 Aralık 2010 tarihleri arasındaki dönemde hüccresini en fazla dört mahkûmla paylaşmıştır. Başvuran, bu süre içerisinde, üç hafta boyunca diğer üç mahkûmla birlikte barındırılmıştır.

İLGİLİ YASAL ÇERÇEVE VE UYGULAMA

I. TÜRK HUKUKU

13. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazına İlişkin 13 Aralık 2004 tarihli, 5275 sayılı Kanun'un ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

“9. Madde. (1) Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlilerine sahip, firara karşı teknik, mekanik, elektronik ve fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları sürekli kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasların geçerli olduğu sıkı güvenlik rejimine tâbi hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırıldıkları tesislerdir. Bu kurumlarda bireysel veya grup hâlinde iyileştirme yöntemleri uygulanır.

(2) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm olanlar ile süresine bakılmaksızın, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, yönetmek veya bu örgütün faaliyetleri çerçevesinde, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan;

- a) İnsanlığa karşı suçlardan ([Ceza Kanunu'nun] 77. ve 78. maddeleri),
 - b) Kasten öldürme suçlarından ([Ceza Kanunu'nun] 81. ve 82. maddeleri),
 - c) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan ([Ceza Kanunu'nun] 188. maddesi),
 - d) Devletin güvenliğine karşı suçlardan ([Ceza Kanunu'nun]302, 303, 304, 307, 308. maddeleri),
 - e) Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlardan ([Ceza Kanunu'nun] 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315. maddeleri),
- mahkûm olanların cezaları, bu kurumlarda infaz edilir.

(3) Eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli hâlde bulunan ve özel gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekli olduğu saptananlar ile bulundukları kurumlarda düzen ve disiplini bozanlar veya iyileştirme tedbir, araç ve usûllerine ısrarla karşı koyanlar bu kurumlara gönderilirler.”

Kapıların açılmaması ve temasın önlenmesi

“34. Madde.

- (1) Kapalı ceza infaz kurumlarında oda ve koridor kapıları kapalı tutulur.

Kapılar aşağıdaki hâllerde açılır:

- a) Kurum hekimine, revir, hamam ve berbere gitme, başka odaya nakil,
 - b) Hastane ve duruşmaya gönderme ve başka kuruma nakil,
 - c) Tahliye, ziyaret, arama, sayım, denetim, eğitim, öğretim, spor ve iyileştirme çalışmaları, kurumda çalıştırma,
 - d) Kurullara çağrılma,
 - e) Ölüm, deprem veya yangın gibi olağanüstü hâller,
 - f) Cezaevi idaresince gerekli görülen hâller,
- (2) Hükümlüler, yukarıda sayılan hâller dışında, diğer odalardaki hükümlüler ve kurum görevlileri ile temasta bulunamazlar.”

Hükümlünün barındırılması ve yatırılması

“63. Madde.

(1) Tehlikeli hâli bulunan hükümlü ancak bir veya üç kişilik odalarda, diğer hükümlüler ise kurumun fizikî yapısı, kapasite durumu ve güvenlik gerekleri göz önüne alınarak cezaevi yönetimi tarafından belirlenecek sayıda mahkûmun kalabileceği odalarda barındırılırlar.

...

(3) Kadınların erkeklerle, hükümlülerin tutuklularla, çocukların yetişkinlerle, örgüt veya çıkar amaçlı örgüt suçluları ile terör suçlularının Kanunda sayılan hâller dışında bir araya gelmelerine ve bağlantı kurmalarına izin verilmez.”

Din ve vicdan özgürlüğü

“**70. Madde.** (1) Hükümlü, ceza infaz kurumunda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir.

(2) Hükümlünün, mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesine ve onlarla iletişim kurmasına, kurum güvenliğini tehlikeye düşürmemek koşuluyla izin verilir.

“**74. Madde. Hükümlülerin sayısı ve uygulanacak güvenlik tedbirleri**

(1) Hükümlülerin yerleştirildikleri kurum veya bölümlerde bireyselleştirmeyi mümkün kılacak sayıda bulundurulmalarına özen gösterilir.

(2) İyileştirme programları uygulanan grupların özelliklerine göre değişik güvenlik tedbirlerine yer verilir.

(3) Tehlikeli hâlde oldukları saptanan hükümlüler, bireyselleştirilmeleri için yapılacak çalışmalarda on kişiyi aşacak biçimde gruplandırılmaz.”

14. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 45/1 sayılı Genelgesinin 3. Bölümün “Ortak Etkinlikler” başlıklı 1. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Hükümlü ve tutuklular işledikleri suçlara, kurumdaki davranışlarına, ilgi ve yeteneklerine göre gruplandırılarak, güvenlik bakımından tehlike yaratmadığı ölçüde, kendileri için hazırlanmış iyileştirme programları çerçevesinde eğitim, spor, meslek kazandırma ve çalışma ile diğer sosyal ve kültürel faaliyetlere katılırlar. Bu faaliyetler yüksek güvenli kurumlara ile diğer kurumların yüksek güvenli bölümlerinde on kişiyi aşmayacak gruplar hâlinde yürütülür. Programların süresi ve katılacak hükümlü tutuklu sayısı her programın özelliği, güvenlik koşulları ve kurumun olanakları dikkate alınarak idare ve gözlem kurulunca belirlenir İyileştirme programlarının amaca aykırı sonuçlar verdiği tespit edilen hükümlü ve tutuklular yönünden bu uygulamaya son verilebilir veya gerekli değişiklikler yapılabilir.”

II. AVRUPA CEZAEVİ KURALLARI

15. 11 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Üye Devletlere Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında Rec (2006) 2 sayılı Tavsiye Kararı, söz konusu zamanda, şu şekildeydi:

“29.1 Mahpusların din, vicdan ve düşünce özgürlüklerine saygı gösterilmelidir

29.2 Cezaevi rejimi, uygulanabilir olduğu ölçüde mahpusların dini ibadetlerini yapmalarına ve inançlarını takip etmelerine, bu dinin veya inancın kabul edilen temsilcileri tarafından yürütülen ibadet ve toplantılara katılmalarına, din veya inancının temsilcileriyle özel görüşme yapmalarına ve din veya inançlarıyla ilgili kitaplara ve kaynaklara sahip olmalarına izin verecek şekilde düzenlenmelidir.”

HUKUKSAL DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞME’NİN 9. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

16. Başvuran, yetkililerin, İslam dininin öngördüğü toplu cuma namazlarını kılabilmesi amacıyla Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda gerekli düzenlemeleri yapmayı reddetmeleri nedeniyle din özgürlüğü hakkının ihlal edildiğinden ve bu durumun, Sözleşme’nin 9. maddesinin ihlaline neden olduğundan şikâyetçi olmuştur. İlgili madde aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.”

A. Kabul edilebilirlik hakkında

17. Mahkeme, başvurunun Sözleşme’nin 35. maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve ayrıca başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle de bağdaşmadığı kanaatindedir. Dolayısıyla, bu şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekmektedir.

B. Esas Hakkında

1. Tarafların Beyanları

(a) Başvuran

18. Cezaevi idaresi tarafından belirlenen bir yerde mahkûmların haftada bir spor faaliyeti için bir araya geldiklerini belirten başvuran, cezaevi yetkililerinin, herhangi bir külfet altına girmeksizin, kırk ila elli kişinin toplu cuma namazı kılmak için bir araya gelebileceği kırk ila elli metrekarelik bir oda tahsis edebileceğini ve bunun insancıl muameleye yönelik bir talep olduğunu öne sürmüştür. Başvurana göre, kişinin dininin zorunlu kıldığı ibadetleri yerine getirmesi, o dinin mensuplarına iç huzur veren bir eylemdir. Dolayısıyla, haftada bir kez kılınan toplu cuma namazları için oda tahsis edilmesi bir gerekliliktir ve yetkililerin bunu yapmayı reddetmesi başvuranın zihinsel olarak büyük acı çekmesine neden olmuştur.

19. Son olarak, Hükümetin özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olanlar için cuma namazının zorunlu olmadığı görüşü, başvuranı "köle" konumuna getirmiştir, zira böyle bir görüş sadece bin yıl önce mevcut olan savaş koşullarında geçerlidir ve dolayısıyla, hukukun üstünlüğü ile yönetilen bir sosyal Devletin ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, başvuran, Mahkemeyi, Sözleşme'nin 9. maddesinin ihlal edildiğine karar vermeye davet etmiştir.

(b) Hükümet

20. Hükümet, Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu tarafından sağlanan ve Ocak 2010 ve Ocak 2011 tarihleri arasındaki dönemde başvuranın hücrelerine yerleştirilen mahkûmlarla ilgili ayrıntılar verilen bir belgeye dayanarak, başvuranın, ilgili dönemde hücrelerini en fazla dört diğer mahkûmla paylaştığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla, başvuran, söz konusu toplu cuma namazları da dâhil olmak üzere, hücrelerinde bireysel olarak ve diğer mahkûmlarla toplu bir şekilde ibadet etme imkânına ve özgürlüğüne

sahipti. Nitekim dini ibadet yapma hakkı, dini hayatları için gerekli olan eşyaları elde etme ve kitap ve diğer yazılı materyallere sahip olma hakkı ile birlikte, 5275 sayılı Kanun'un 70. maddesi ile mahkûmlara tanınmıştır. Yukarıdaki hususlar ışığında, Hükümet, yetkililerin başvuranın Sözleşme'nin 9. maddesi kapsamındaki haklarına müdahalesinin yasal bir dayanağa sahip olduğunu ve yetkililerin bu hükümden doğan pozitif yükümlülüklerine riayet ettiklerini öne sürmüştür.

21. Ayrıca, başvuran, farklı hücrelerde bulunan diğer tutuklu ve hükümlülerle birlikte cuma namazını toplu olarak kılmak için cezaevi yetkililerinden izin talep etmiştir. Hükümetin görüşüne, bu talebin yerine getirilmesi, ancak ceza infaz kurumundaki hücrelerin kapılarının açılması ve tüm tutuklu ve hükümlülerin toplanmasına izin verilmesiyle sağlanabilirdi. Böyle yapılması, hem kurumun güvenliğinin sağlanması hem de birbirlerine karşı zararlı eylemlerde bulunabilecekleri için mahkûmların kendileri yönünden açık ve yakın bir risk ve tehlike oluşturmuş olacaktı. Başvuranın toplu cuma namazı için kırk ila elli kişilik bir odanın tahsis edilebileceğini iddia etmesi bakımından, Hükümet, mahkûmlar arasındaki teması düzenleyen 5275 sayılı Kanun'un 63(3) maddesi ve başvuranın tutulduğu gibi yüksek güvenli ceza infaz kurumlarında sosyal ve kültürel faaliyetlerin on kişiyi aşan gruplar hâlinde yürütülemeyeceğini öngören 45/1 sayılı Genelge nedeniyle böyle bir toplanmanın mümkün olmayacağını ileri sürmüştür.

22. Başvuranın cuma namazının bireysel olarak kılınamayacak toplu bir ibadet olduğu iddiasına ilişkin olarak, Hükümet, dini kurumların ve âlimlerin görüşlerine göre, İslam'da toplu cuma namazlarının, yalnızca, diğer hususların yanı sıra, kişinin özgür olması durumunda zorunlu bir dini ibadet biçimini aldığını iddia etmiştir. Bu nedenle, başvuranın özgürlüğünden yoksun bırakılması nedeniyle, cuma namazını kılması konusunda dini bir yükümlülüğü bulunmamaktaydı.

23. Son olarak, Hükümet, Avrupa Cezaevi Kurallarının, mahkûmların dini yükümlülüklerini yerine getirmeleri noktasında cezaevi idaresi açısından mümkün olan tedbirlerin alınması gerektiğini öngörmesine karşın, bunun, cezaevindeki diğer kişiler açısından zararlı olduğu tespit edilen dini görevleri kapsamadığını öne sürmüştür. Bu koşullar altında, dini taleplerin reddedilmesi, Sözleşme'nin 9 § 2 maddesi kapsamında herhangi bir sorun gündeme getirmemelidir. Dolayısıyla, Hükümet, Mahkemeyi, söz konusu hükmün ihlal edilmediğine karar vermeye davet etmiştir.

2. Mahkemenin Değerlendirmesi

(a) Sözleşme'nin 9. maddesinin uygulanabilirliği hakkında

24. Mahkeme, cuma namazları da dahil olmak üzere, bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte toplu olarak namaz kılmak gibi İslam ibadetlerinin, Sözleşme'nin 9. maddesinin kapsamına girdiğini kaydetmektedir (bk., *Korostelev / Rusya*, no. 29290/10, § 38, 12 Mayıs 2020; *Masaev/Moldova*, no. 6303/05, §§ 19-26, 12 Mayıs 2009; ve *X/Birleşik Krallık*, no. 8160/78, 12 Mart 1981 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar 22, s. 27; bk., ayrıca, başvuranın cezaevi papazlığındaki dini törenlere katılmasının yasaklandığı *Igors Dmitrijevs/Letonya*, no. 61638/00, § 79, 30 Kasım 2006, ve yetkililerin, ev hapsinde bulunan başvuranın kilise ayinine katılmasına izin vermeyi reddettikleri *Süveges/Macaristan*, no. 50255/12, § 152, 5 Ocak 2016).

25. Bununla birlikte, Hükümet, “âlimlerin görüşlerine” atıfta bulunarak, İslam'ın özgürlüklerinden yoksun bırakılmış olanları toplu cuma namazı kılmak zorunda bırakmadığını iddia etmiştir. Başvuran bu görüşe, söz konusu yorumun bin yıl önceye dayanması ve esasen, “kölelerin” durumunun mahkûmların durumuyla -her ikisinin de özgürlüklerinin yoksun bırakıldıkları temelde- kıyaslanmasına dayanması nedeniyle şiddetle karşı çıkmıştır.

26. Mahkeme, 9. maddenin, bir din veya inançtan kaynaklanan veya esinlenen her eylemi korumadığını ve her zaman, kişinin toplum içerisinde din veya inançlarından kaynaklandığı şekilde davranma hakkını güvence altına almadığını yinelemektedir (bk., örneğin, *Leyla Şahin/Türkiye* [BD], no. 44774/98, §§ 105 ve 121, AİHM 2005-XI; *S.A.S./Fransa* [BD], no. 43835/11, § 125, AİHM 2014 (alıntılar); ve *İzzettin Doğan ve Diğerleri/Türkiye* [BD], no. 62649/10, § 104, 26 Nisan 2016). Genel bir kural olarak, bir din veya inançlardan ilham alan, kaynaklanan veya etkilenen bir eylemin 9. madde anlamında bir “tezahür” sayılabilmesi için, söz konusu din veya inançlarla yakından bağlantılı olması gerekir. Bunun bir örneği, genel olarak kabul görmüş bir biçimde bir dinin veya inancın yerine getirilmesinin bir parçasını oluşturan bir ibadet veya adanmışlık eylemi olabilir (bk., *Cha’are Shalom Ve Tsedek/Fransa* [BD], no. 27417/95, §§ 73-74, AİHM 2000-VII).

27. Dini taleplerin meşruiyetini değerlendirmek veya inançların veya uygulamaların belirli yönlerinin yorumunun geçerliliğini veya göreceli değerlerini sorgulamak Mahkemenin görevi değildir. Ancak bu durum, Mahkemenin, bir başvuranın dini taleplerinin gerçek ve samimi bir şekilde yapılıp yapılmadığına ilişkin olgusal tespitlerde bulunmasını engellemez (bk., *Skugar ve Diğerleri/Rusya* (k.k.), no. 40010/04, 3 Aralık 2009 ve *Kosteski/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, no. 55170/00, § 39, 13 Nisan 2006).

28. Somut davaya bakıldığında, toplu cuma namazlarının İslam’ın gerekliliklerinden biri olduğu ve Mahkemenin, başvuranın toplu cuma namazı kılma isteğinin, gerçek, makul ve Sözleşme’nin 9. maddesi kapsamındaki dinini açığa vurma hakkıyla yeterince bağlantılı olduğundan şüphe edilmesine yol açabilecek hiçbir unsur tespit etmediği ortak bir şekilde kabul edilmektedir. Mahkeme, belirleyici olmamakla birlikte, iç hukuk yargılamalarının hiçbir noktasında, yerel makamlarının herhangi birinin, başvuranın özgürlüğünden yoksun bırakılması nedeniyle cuma namazı

kılmakla yükümlü olup olmadığını göz önünde bulundurmadığı hususunu da dikkate almaktadır (karşılaştırınız, *Enver Aydemir/Türkiye*, no. 26012/11, § 79, 7 Haziran 2016). Dolayısıyla, başvuran, Sözleşme'nin 9. maddesinin sağladığı korumadan yararlanma hakkına sahiptir (bk., bu davaya uygulanabildiği ölçüde (*mutatis mutandis*), *Osmanoğlu ve Kocabaş/İsviçre*, no. 29086/12, § 42, 10 Ocak 2017 ve yukarıda anılan *S.A.S./Fransa*, § 56).

(b) Esas Hakkında

29. Başvuranın hücrelerinde bireysel ibadetleri yerine getirebildiği ve dini inançlarıyla ilgili kitap veya diğer yazılı materyalleri elde edip bulundurabildiği ortak bir şekilde kabul edilmektedir. Hükümetin, başvuranın söz konusu zamanda diğer üç kişiyle birlikte barındırıldığı göz önünde bulundurulduğunda kendi hücrelerinde toplu cuma namazı kılmış olabileceğini iddia etmesi doğru olmakla birlikte, Mahkeme, başvuranın hücre arkadaşlarının da toplu cuma namazı kılmaya istekli olup olmadıklarını tespit etmenin mümkün olmadığı dikkate alındığında, söz konusu argümana katılamamaktadır.

30. Mahkeme, ayrıca, başvuranın şikâyetinin, yetkililerin, Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda, toplu cuma namazını diğer mahkûmlarla bu amaçla tahsis edilmiş ayrı bir yerde kılmasını sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapmayı reddetmeleri üzerine yoğunlaştığını gözlemlemektedir. Bu açıdan bakıldığında, Mahkeme, somut davanın, Devletin Sözleşme'nin 9. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin değerlendirilmesine elverişli olduğu kanaatindedir (bk., *Kovalkovs /Letonya* (k.k.), no. 35021/05, § 62, 31 Ocak 2012). Bu nedenle, Mahkeme, yerel makamların, çatışan hak ve menfaatler arasında, yani bir yandan başvuranın Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda toplu ibadet özgürlüğü ile diğer yandan kamu düzeni menfaatleri (bk., yukarıda para. 9) arasında, başvuranın cuma namazlarına yönelik talebinin reddedilmesine ilişkin ilgili ve yeterli gerekçeler göstererek adil bir denge kurup

kurmadıklarını tespit etmeye çalışacaktır.

31. Buna göre, Mahkeme tarafından yapılacak incelemede, cezaevi yetkililerinin başvuranın cuma namazı kılma talebini reddederken öne sürdükleri ve esasen üç gerekçeye dayanan nedenler üzerinde durulacaktır: (i) başvuranın tutulduğu kurum, yüksek güvenlikli bir ceza infaz kurumudur, (ii) toplu olarak bir araya gelme, cezaevi güvenliği için risk oluşturmaktadır, ve (iii) ceza infaz kurumu ortamında cuma namazları için kullanılabilecek uygun bir yer bulunmamaktadır. Hükümet, ayrıca, başvuranın talebinin kabul edilmesinin ancak tüm hücrelerin kapılarının açılmasıyla mümkün olabileceğini ve söz konusu durumun mümkün olmadığını, zira başvuranın cuma namazları için kırk ila elli kişinin toplanmasına izin verilmesini “talep ettiğini” eklemiştir. Mahkeme, bu gerekçelerin her birini sırasıyla değerlendirecektir.

32. Bu bağlamda, Mahkeme, başvuranın yerleştirildiği gibi yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarının, Sözleşme’nin 9. maddesi kapsamındaki haklarının kullanımına daha yüksek derecede kısıtlamalar gerektirebilecek daha sıkı kurallar dizisine tabi olduklarını kaydetmektedir. Bununla birlikte, bu olgu, tek başına, çatışan bireysel ve kamusal menfaatlerin gerçek bir şekilde tartılmasını kapsam dışında bıraktığı şeklinde yorumlanmamalıdır; daha ziyade, bu, her bireysel davanın koşulları ışığında yorumlanmalıdır. Bu noktada, Mahkeme, yerel makamların, başvuranın tehlike veya yüksek risk arz eden bir mahkum olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmadığını ya da başka şekilde şiddetli bir şekilde davranıp davranmadığını, cezaevinden firar edip etmediğini ya da cezaevi düzeniyle ilgili disiplin kurallarına uyup uymadığını göz önünde bulundurmamaları ile desteklendiği üzere, başvuran hakkında bireyselleştirilmiş bir risk değerlendirmesi yürütmediklerinin görüldüğüne önem atfetmektedir (bk., *Natoli/İtalya* (no. 26161/95, 18 Mayıs 1998 tarihli Komisyon kararı, rapor edilmemiş).

33. İkinci gerekçeye ilişkin olarak, Mahkeme, yerel makamların, belirli sayıda mahkûmun cuma namazı için toplanmasının, davanın münferit

koşullarında, kanunda öngörölmüş olan mahkumların kültürel ve rehabilitasyon amaçlı olarak toplu bir şekilde bir araya gelmelerinden farklı bir şekilde ele alınması gerektiği ölçüde bir güvenlik riski oluşturup oluşturmayacağını yeterince değerlendirmediklerini gözlemlemektedir. (bk., 5275 sayılı Kanun'un 74(3) maddesine ve 45/1 sayılı Genelge'ye yönelik 13 ve 14. paragraflar).

34. Yerel makamların, Diyarbakır D Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda cuma namazı için uygun yerlerin bulunmamasına dayanmasına ilişkin olarak, Mahkeme, yerel makamların, başvuranın Sözleşme'nin 9. maddesi kapsamındaki haklarına yönelik daha az kısıtlayıcı olanlar da dahil olmak üzere, diğer yöntemleri araştırmadıklarının göröldüğü hususuna belirleyici bir ağırlık vermektedir (bk., örneğin, cezaevi yetkilileri tarafından, tüm mahkumların aynı zamanda katılmalarının mümkün olmadığı Pazar günleri veya dini bayramlarda kilise ayinlerine katılma isteklerini karşılamak için atılan adımların değerlendirmesi için, *Janusz Wojciechowski /Polonya*, no. 54511/11, § 69, 28 Haziran 2016). Dolayısıyla, Mahkeme, Hükümetin, başvuranın talebinin yerine getirilmesinin ancak tüm hücrelerin kapılarının açılmasıyla mümkün olabileceği yönündeki argümanına ikna olmamıştır. Her halükarda, başvuranın "kırk ila elli kişinin" cuma namazı için toplanabileceği yönündeki argümanı yalnızca Mahkeme önünde ileri sürölmüş olup bu argüman, başvuranın yerel makamlara sunduğu talebinin bir parçasını oluşturmamaktadır.

35. Yukarıdaki hususlar ışığında, Mahkeme, Hükümetin, yerel makamların, başvuranın ceza infaz kurumunda cuma namazı kılmak suretiyle başkalarıyla toplu olarak dinini açığa vurma özgürlüğünü güvence altına almak amacıyla, Sözleşme'nin 9. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlölüklerine uygun bir şekilde, ilgili ve yeterli gerekçeler öne sürerek söz konusu çatışan menfaatleri tarttıklarını gösteremediği sonucuna varmaktadır.

36. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 9. maddesi ihlöl edilmiştir.

II. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

37. Sözleşme’nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme veya Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldıracabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

38. Başvuran, Sözleşme’nin 41. maddesi kapsamında herhangi bir talepte bulunmamıştır. Dolayısıyla, Mahkemenin, Sözleşme’nin 41. maddesi uyarınca başvurana herhangi bir meblağ ödenmesine hükmetmesine gerek bulunmamaktadır. Mahkeme, manevi tazminat ödenmesini hükmetmesini gerektirebilecek herhangi bir istisnai durum da tespit etmemiştir (bk., *Nagmetov/Rusya* [BD], no. 35589/08, §§ 74-82, 30 Mart 2017).

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun kabul edilebilir olduğuna;
2. Sözleşme’nin 9. maddesinin ihlal edildiğine *karar vermiştir*.

İşbu karar, İngilizce dilinde tanzim edilmiş olup, Mahkeme İç Tüzüğü’nün 77 §§ 2 ve 3 maddesi uyarınca 14 Haziran 2022 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri Müdürü

Jon Fridrik Kjølbro
Başkan